

Sözcük Dağarcığı

Uygarlık, uygarlık tarihi, medeni, medeniyet gibi sözcükler kullanıyoruz. Bu sözcükler insanlığın geldiği belli bir kültürel düzeyi işaret ediyor. Peki, bu sözcüklerin kökeninde insanın yerleşik yaşama geçip, kentler kurması olduğunu biliyor muydunuz? Orta Asya'da göçebe hayatı süren Türk boyları arasında yerleşik yaşama geçen ilk boy Uygurlardı. Biz de bugün uygar sözcüğünü onları anarak kullanıyoruz. Benzer biçimde "medenî" sözcüğü de Medine kentinin adından geliyor. Göçmen bedeviler olarak yaşayan Araplar, ilk kez Medine kentini kurduktan sonra yerleşik ve düzenli bir yaşayışa geçmişler. Bu yüzden Medine halkına, uygar anlamına gelen medeni denmeye başlanmış. Yalnız bir uyarı yapalım. Aklınıza hemen bugünkü Medine kenti gelmesin. Arapça'da Medine, kent, yurt, ülke anlamına gelir. İslamiyetin ilk yıllarında adı Yesrib olan kent, Hazreti Muhammed tarafından sonradan "Medinet ül Münevvere (Aydınlanmış Kent)" olarak adlandırılmıştı. Zamanla bu ad yalnızca Medine olarak anılmaya başladı. Benzer bir olguyu Latince'de de görüyoruz. Civitas olarak adlandırılan Roma kentlerinden yola çıkarak, "civil (kentli, uygar)" ve "civilisation (uygarlık)" sözcükleri türetilmiş ■

Araklı

"Of, Sürmene, Araklı, biz geldik Trabzon'a, bin kaptan feda olsun Kurtuluş Savaşına..." Böyle diyor şarkıda. Trabzon'un bir ilçesi olan Araklı çok eski çağlardan beri var olan bir yerleşme. Bu adın genel olarak bilinen kökü Doğu Roma İmparatoru Heraklius/Herakleios'un 626 yılında ordusuyla bu bölgede konaklamasından geliyor. Ne var ki bu açıklama çok da doğru olmayabilir. Bilge Umar, "Türkiye'deki Tarihsel Yerler" adlı yapıtında bu sava karşı çıkıyor: "Bu varsayımına katılmıyorum. Çünkü Türklerin geldiği çağda Herakleia adı Rumlarca "İraklia" biçiminde söyleniyordu ve Türkler bu adı Ereğli, Eriklı biçiminde kendi dillerine uydurmuşlardır..." Umar, Araklı adının kökeninin Arazos sözcüğünde saklı olduğunu söylüyor: "Arazos adının bir biçimi de Arakos imiş. Her iki biçimin Luvi dili ardıllarından Kapadokya diline dayandığını görebiliyoruz. Arakos, aslında Ara-ka, Ara (Sunak) yeridir."

Lokum: Lokum, severek yenilen bir tatlı. Sözcüğün kökeninde Arapça boğaz anlamına gelen "hulkum" var. Rahat'lı hulkum, yani boğazı rahatlatan, boğazdan rahatça geçen bu tatlının adı zamanla lokum olmuş.

Obur: Farsça "evbar" sözcüğü "yeme, yutma" anlamına geliyor. Çok yiyen, doymayan anlamındaki "obur" bize, Farsça'dan gelen bu sözcikle geçmiştir.

Mehtap: Gökte parlayan Ay anlamındaki bu sözcüğün kökeni Farsça. Mah-i tab (mah: Ay, tab: parlak, ışıldayan) sözcüğü dilimizde zamanla mehtap şeklinde söylenir olmuş.

Şey: Arapça'dan dilimize giren bu sözcük, nesne anlamına geliyor. Adı söylenmeyen, söylenemeyen bütün somut soyut varlıklara "şey" demek çok kolay olduğu için sözcük hızla yayılmış ve kolaylıkla benimsenmiş. Araplarla karşılaşmadan önce Türklerin şey yerine ne dedikleriyse bir merak konusu.